

IN MEMORIAM PROF. M. DE RIQUER.
 RECVLL DE MANIFESTACIONS D'HOMENATGE
 DELS ANYS 2013-2015

ISABEL DE RIQUER I LOLA BADIA

Universitat de Barcelona, Departament de Filologia Catalana
riquer@ub.edu, lola.badia@ub.edu

El 17 de setembre de 2013 Martí de Riquer va morir a Barcelona a l'edat de 99 anys. Tot i haver-se retirat de la docència universitària el 1984, fins al tombant del nou mil·lenni havia mantingut el seu admirable ritme de producció acadèmica, requerit per ex deixebles i editors, avesats des de feia mig segle a emmirallar-se en el seu discurs erudit, clar, savi i sempre amè. Els trobadors, les cançons de gesta franceses, els contes de Chrétien de Troyes, el *Tirant* i el *Quixot*, l'heràldica i l'armament medievals, per no dir tota la literatura catalana antiga, tenen un abans i un després de Martí de Riquer. L'inventari d'actes d'homenatge i el llistat de necrologies que segueixen són el testimoni d'un afecte i una estimació generals per la seva persona que depassen el simple reconeixement de la seva tasca acadèmica.

Recordatoris de l'any 2013

Heus ací les primeres manifestacions de dol i d'homenatge a cop calent. L'espai virtual Narpan, www.narpan.net, de les Universitats de Barcelona, Girona i Autònoma de Barcelona, va publicar la notícia de la mort de M. de Riquer el 18 de setembre al matí. El dia 25 de setembre Sílvia Coll-Vinent va pronunciar el parlament «M. de Riquer, humanista i historiador, apassionat de la literatura» a la Facultat de Teologia de Catalunya i Facultat de Filosofia de Catalunya, dins l'acte *La quarta hora del dimecres*. El dia 14 d'octubre Júlia Butinyà i Josep-Antoni Ysern van dir unes paraules «*In memoriam* M. de Riquer» a través de l'emissió *Filologia en Radio 3. Uned serie*. Els dies 24 i 25 d'octubre es celebrava el congrés *800 anys després de Muret: els trobadors i les relacions catalanooccitanes*, organitzat per l'Institut d'Estudis Catalans, l'Union Académique Internationale, l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca de la Generalitat de Catalunya i l'Associacion Internacionala d'Estudis Occitans. En el curs de la cerimònia inaugural Joandomènec Ros, Josep Massot, Isidor Marí, i Vicenç Beltran van dedicar unes paraules a la figura i al llegat del M. de Riquer.

Celebracions de l'any 2014

El dia 15 de gener hom va dedicar unes paraules a M. de Riquer en l'acte de recordança dels acadèmics de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi traspassats durant l'any anterior. El dia 14 d'abril el Museu d'Història de Barcelona va acollir un acte dedicat al record de M. de Riquer en la seva faceta d'editor de textos catalans antics, organitzat per la Fundació Carulla i l'Editorial Barcino amb parlaments de Joan Roca, Carles Duarte, Lola Badia, Lluís Cabré i Borja de Riquer.

El dia 17 d'abril s'inaugurà, al blog de la llibreria La Central, *La biblioteca de Martín de Riquer. Visita a un escenario singular*. Es tracta d'un recorregut visual acompanyat de comentaris de com estan distribuïts al domicili particular de Martí de Riquer els milers de llibres que havia anat reunint.¹ El dia 23 d'abril la Biblioteca de Catalunya celebrà una Jornada de Portes Obertes. A la Sala Cervantina es podia visitar una exposició de llibres de M. de Riquer sobre les matèries: Literatura catalana i clàssics catalans; Literatura provençal; Literatura castellana: Cervantes i el *Quijot*; heràldica i història. També s'hi exposaren cartes de Martí de Riquer a Manuel de Montoliu, Joan Oller i Rabassa, Xavier Bengueler, Josep Mª Subirachs i cinc llibres sobre Martí de Riquer.

Actes celebrats a Madrid

El dia 24 d'abril la Real Academia Española va acudir a la celebració d'un «Solemne funeral en la Iglesia de las Religiosas Trinitarias por D. Miguel de Cervantes Saavedra y cuantos cultivaron las letras, en especial por los Excmos. Sres. D. Martín de Riquer, D. José Luis Pinillos y D. Eduardo García de Enterría». Els dies 24 i 25 d'abril el Departament de Filologia Romànica de la Universitat Complutense va organitzar l'homenatge «M. de Riquer: el hombre, el profesor, el investigador». Es van contemplar quatre espais temàtics: «Los libros de caballerías y el *Quijote*»; «La literatura románica»; «Martín de Riquer entre trovadores y caballeros andantes» i «Martín de Riquer: vivir la literatura». Hi van participar Carlos García Gual, José Manuel Lucía Megías, Rosa Navarro, Rafael Alemany, Júlia Butinyà, Montserrat Cots, Juan Paredes Núñez, Carlos Alvar, Victoria Cirlot, Isabel de Riquer, Antoni Rossell, José Manuel Bleuca, Glòria Soler, Cristina Gatell i Jaume Vallcorba Plana. Al vespre del primer dia, a la Biblioteca Nacional de España, va tenir lloc l'acte «Martín de Riquer: homenaje de la Biblioteca Nacional a un humanista», amb intervencions de José Maria Lasalle, José Manuel Lucía Mejías, Carlos Alvar, Jaume Vallcorba i Isabel de Riquer. El dia 25 Antoni Rossell va protagonitzar un recital de clausura al Centre Cultural Blanquerna,

1. <https://www.lacentral.com/web/blog/blogpost.groovy?post=97539> [Consulta: 24 de maig de 2014].

que duia el títol de «Versos y canciones para un maestro de la Filología: M. de Riquer». El repertori del programa contenia romanços castellans, fragments del *Cantar de mio Cid* i peces de trobadors, a saber: *Companho, farai un vers qu'er covinen*, de Guilhem de Peitieu; *Can vei la lauzeta mover*, Bernart de Ventadorn; *Be-m platz lo gais temps de pascor*, de Bertran de Born; *Aital dona cum ieu sai*, de Berenguer de Palou; *Lo ferm voler q'al cor m'intra*, d'Arnaut Daniel; *Lanqand li jorn son lonc en mai*, de Jaufre Rudel i *Kalenda maia*, de Raimbaut de Vaqueiras. Es tracta de poemes molt estimats per l'homenetjat i els seus deixebles i amics. Del 22 d'abril al 15 de maig, a la Sala d'exposicions de la Biblioteca María Zambrano de la Ciudad Universitaria, es van exposar els llibres escrits per Riquer que s'hi conserven, entre els quals s'exhibí l'exemplar mecanografiat de la seva tesi doctoral, *Traducciones castellanas de Ausias March en la literatura castellana del Siglo de Oro*, llegida a Madrid el 9 de març de 1944. Sota el títol: «Martín de Riquer: los libros de un maestro», algunes llibreries de Madrid, com el Centre Cultural Blanquerna, la Librería Central de Callao, la Librería Visor Moncloa i la Librería Rafael Alberti van col·locar els llibres escrits per M. de Riquer en un lloc destacat.

El dia 26 d'abril el Real Estamento Militar del Principado de Gerona y de la Cofradía de San Jorge, en el curs dels «Actos en recuerdo de los cofrades fallecidos 2013», va tenir en compte Martín de Riquer y Morera. Conde de Casa Dávalos.

El dia 30 d'abril es va dur a terme un concurs televisiu sobre M. de Riquer a la cadena TV2 dins del programa *Saber y ganar*.²

Porta data del maig de 2014 l'edició de les obres de teatre del jove Martí de Riquer, *Spinoza i els gentils* i *El triomf de la fonètica*, per l'editorial Quaderns Crema de Barcelona.

El dia 4 de maig es va celebrar el IV Centenario de la publicació del *Quijote* de Avellaneda, organitzat per l'ajuntament d'Argamasilla de Alba. A la Cueva de Medrano es va descobrir una placa commemorativa que diu: «El lugar de la Mancha al cervantista M. de Riquer», al·ludint a la identificació hipotètica que va fer Riquer entre «el lugar de la Mancha» i Argamasilla de Alba. Hi va haver discursos de l'alcalde d'Argamasilla de Alba, Pedro Ángel Jiménez, de José Manuel Blecua, Rosa Navarro, José Manuel Lucía i de Felipe Pedraza i Milagros Rodríguez, editors del *Quijote* de Avellaneda.

Actes celebrats a la Universitat Autònoma de Barcelona

Els dies del 5 al 7 de maig es van dur a terme les Novenes Jornades Occitanes de la Universitat Autònoma de Barcelona, organitzades per l'Arxiu Occità i

2. <http://www.rtve.es/alcarta/videos/saber-y-ganar/saber-y-ganar-30-04-14/2538882> [Consulta: 24 de maig de 2015].

l'Institut d'Estudis Medievals d'aquesta institució, coordinades per Antoni Rosell. La Biblioteca d'Humanitats de la Universitat Autònoma de Barcelona va oferir l'exposició: *Martí de Riquer, una vida dedicada a la recerca*, en la qual, a més dels seus llibres, hi havia fotos dels anys 70, quan M. de Riquer fou professor i vicerector de l'Autònoma, unes pipes, i una mostra de les diferents fases de l'edició d'un text feta per Riquer els anys 50. Isabel de Riquer i Montserrat Cots van pronunciar sengles conferències a la sala Goytisolo de la Biblioteca d'Humanitats: «La biblioteca de Martí de Riquer» i «La metodologia d'investigació d'un provençalista: M. de Riquer per a mi és fabulós».

El dia 8 de maig la Reial Acadèmia de Bones Lletres va oferir una sessió pública de commemoració del centenari del naixement del M. de Riquer, que va ser president d'aquesta corporació entre 1963 i 1996. Hi van intervenir els acadèmics Alberto Blecau, José Enrique Ruiz Domènec, Lola Badia, Pere Gimferrer i Giuseppe Grilli, que parlaren de la figura del M. Riquer com a acadèmic de les Bones Lletres.

Els dies 9, 10 i 11 de maig a la sala Tallers del Teatre Nacional de Catalunya es van realitzar tres lectures dramàtiques d'*El triomf de la fonètica*, una obra teatral que M. de Riquer va escriure i posar en escena el 1936. La direcció i dramaturgia era d'Israel Solà en una producció del Teatre Nacional de Catalunya. La premsa i les xarxes socials van recollir moltes reaccions dels espectadors, sobretot relatives a les fonts literàries d'aquesta comèdia enjogassada.

Durant la *Setmana de la poesia*, que se celebra anualment a mitjan maig, promoguda per l'Ajuntament de Barcelona, el dia 18 d'aquest mes hom va programar un «Homenatge a Martí de Riquer, poesia i música» a càrrec d'Antoni Rossell, cant i comentaris, i Clara Hernández, viola. La presentació va ser d'Isabel de Riquer i el programa va reprendre el recital del Centre Cultural Blanquerna de Madrid del 25 d'abril, referenciat més amunt.

El dia 2 de juny va tenir lloc el lliurament dels Premis Nacionals de Cultura de la Generalitat de Catalunya 2014. Dins de l'acte es va dedicar un espai en homenatge als centenaris de naixement de figures destacades, entre les quals M. de Riquer. En la retransmissió televisada de la sessió hom va poder veure una foto de M. de Riquer mentre Victoria Cirlet deia unes paraules.³

El dia 3 de juny es va celebrar la cloenda del curs 2013-2014 del Màster Oficial Interuniversitari d'Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalanes, organitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Barcelona, i del Seminari de Literatura i Cultura de l'Edat Mitjana i l'Edat Moderna, del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Barcelona. Lola Badia va fer-hi una evocació de M. de Riquer.

El dia 19 de juny, durant la celebració a Lleida de XIen Congrés de l'Associació Internacionala d'Estudis Occitans, es va programar un «Omenatge

3. S'ha publicat un CD *Premis Nacional de Cultura 2014*, editat pel Consell Nacional de la Cultura i de les Arts de la Generalitat de Catalunya.

a M. de Riquer». Hi van prendre la paraula Isabel Grifoll, Walter Meliga, Gerard Gouiran, Luc de Goustine i Isabel de Riquer.

L'Institut d'Humanitats de Barcelona va organitzar un curs titulat *Les grans civilitzacions d'Europa.3. La civilització medieval*, dirigit per Jordi Llovet i coordinat per Anton Espadaler, entre el 14 d'octubre del 2014 i el 26 de maig de 2015. El curs es va voler dedicar «*In memoriam* M. de Riquer».

Acte celebrat a la Universitat de Barcelona

Els dies 28 i 29 d'octubre la Facultat de Filologia de la Universitat de Barcelona va celebrar l'homenatge «Martí de Riquer i la Universitat de Barcelona: el llegat intel·lectual i humà». Van presidir l'acte el rector, Dídac Ramírez, i el degà, Adolfo Sotelo. Els professors que hi van participar havien estat tots alumnes directes de M. de Riquer en èpoques diferents. Heus ací les ponències: Glòria Soler, «Martí de Riquer: viure la literatura»; Carlos Alvar, Victoria Cirlet i Montserrat Cots van glossar aspectes diversos de «Martí de Riquer, romanista»; Isabel de Riquer, «La biblioteca de Martí de Riquer»; Caridad Martínez i Anna Maria Mussons van evocar èpoques diferents de «Martí de Riquer, professor de la Universitat de Barcelona»; Lola Badia i Anton M. Espadaler van descriure sengles facetes de «Martí de Riquer i la filologia catalana»; Nora Vela, «Más de cien cuerpos de libros' (*Don Quijote*, I, 6): la col·lecció de Martí de Riquer»; Rosa Navarro i Francisco Rico, van presentar aspectes relatius a «Martí de Riquer i *El Quijote*». L'Ardit-Ensemble va oferir una selecció de música medieval i de cançons de trobadors.

El dia 4 de novembre el programa de Catalunya Ràdio *El café de la república* va retre un breu «Homenatge a la memòria de M. de Riquer» invitant Isabel de Riquer a participar-hi.

El dia 25 de novembre es va celebrar un acte al Círculo del Liceo que duia el títol de «Proyección de Barcelona en las letras hispánicas: Homenajes a Martí de Riquer y Octavio Paz». Hi van prendre part Pere Gimferrer, Carme Riera i Adolfo Sotelo. La professora Carme Riera va dedicar unes paraules a M. de Riquer, Cervantes i Barcelona.

Actes celebrats a Roma

El dia 28 de novembre la Università degli Studi Roma Tre va celebrar un «Centenario Riquer. Omaggio in memoriam», organitzat per Giuseppe Grilli. Hi van intervenir els professors de les universitats romanes Annamaria Annichiarico, Corrado Bologna, Francisco Lobera, Fausta Antonucci, Roberto Antonelli, Stefano Asperti, Zeno Verlato, Vicent Beltran i Giuseppina Brunetti, que van glossar alguns temes dels estudiats per Riquer, com ara Martorell, Corella, Ausiàs

March, Cervantes, *La Celestina*, *La vida es sueño*, els trobadors i els cançoners. La biblioteca universitària de Roma Tre va organitzar una «Giostra bibliografica», molt original, en la qual els llibres riquerians estaven agrupats «intorno a tre dei principali campi di indagine di Marti(n) de Riquer»: el *Tirant*, en català i en diverses traduccions, *L'arnès del cavaller* i *L'Aproximació al Tirant lo Blanc*; Cervantes amb el *Quijote* i el *Quijote* de Avellaneda i el *Tesoro de Covarrubias* envoltat «dai poemi cavallereschi e dalle opere che contribuirono ad arricchire e a fissare i vocaboli della lingua spagnola». Com a cloenda, uns alumnes del Dipartimento di Lingue, Letterature e Culture Straniere van representar una escena del *Triomf de la fonètica*, traduïda a l'italià per Giuseppe Grilli com *L'affermazione della fonètica*.

El dia 4 de desembre el Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya va retre un homenatge a Martí de Riquer amb motiu del seu centenari: «Martí de Riquer i Barcelona», presidit pel vicedegà Francesc Danés i amb ponències de Borja de Riquer, Victoria Cirlot, i Joan Santanach. «Es pot ser tant barceloní com jo, però més no», acostumava de dir M. de Riquer. Borja de Riquer va recordar unes cartes en què la besàvia Elisea Ynglada descriu al seu marit, Martí de Riquer i de Comelles, els esdeveniments revolucionaris barcelonins de 1868. La descripció de les armes de cavallers catalans que apareixen esculpits en diferents indrets del Barri Gòtic i les representacions de cavallers armats amb ensenyes heràldiques barcelonines van ser objecte de la intervenció de Victoria Cirlot. Va tancar l'acte Joan Santanach evocant una passejada imaginària pels carrers i llocs barcelonins on va viure Bernat Metge.

Cloenda del 2015

El dia 5 de març la Biblioteca de Catalunya va acollir un «Homenatge a Martí de Riquer» entorn de la presentació del llibre *Martí de Riquer i els valors clàssics de les lletres. Vocació literària i filologia, en el centenari del seu naixement*, publicat per l'Editorial Barcino i la Institució de les Lletres Catalanes. El llibre conté articles de Lola Badia, «Martí de Riquer i els clàssics catalans (1933-1936)»; Lluís Cabré, «Martí de Riquer: els nostres clàssics entre els altres»; Isabel de Riquer i Joan Santanach, «Catorze cartes entre Lluís Carulla i Martí de Riquer» i Lola Badia, Lluís Cabré i Sílvia Coll-Vinent, «Publicacions de Martí de Riquer (1931-1936)», que recull l'activitat periodística primerenca de l'homenajat, de temàtica cultural i política. El volum també conté valuoses fotografies d'època.

Necrològiques de M. de Riquer en diaris i revistes

La Vanguardia, 18 de setembre de 2013. Josep Massot, «Un sabio humanista. El maestro Martín de Riquer fallece a los 99 años»; Javier Godó, conde de Godó, «Un li-

- beral catalán en la compleja España del siglo xx»; Albert Hauf, «Caballero de las letras»; Jordi Llovet, «El último maestro»; Carme Riera, «Un gran cervantista»; Sergio Vila San-Juán, «Narrador y positivista mágico».
- El Periódico*, 18 de setembre de 2013. Ernest Alós, «El medievalista Martí de Riquer fallece a los 99 años»; Domingo Ródenas, «Adiós a un sabio de otros tiempos».
- El País*, 18 de setembre de 2013. Carles Geli, «Fallece Martí de Riquer, caballero andante de las letras»; Francisco Rico, «Un maestro del talento».
- La Vanguardia*, 19 de setembre de 2013. Pilar Rahola, «El profesor»; Jaume Vallcorba, «El mejor lector»; Xavier Albertí, «Un precedente de Ionesco».
- El Punt*, 20 de setembre de 2013. Antònia Carré, «Martí de Riquer: l'entusiasme d'un home savi».
- Ara*, 21 de setembre de 2013. Ignasi Aragay, «L'últim home de paper»; Jordi Nopca, «Una generació d'alumnes sense professors».
- La Vanguardia*, 23 de setembre de 2013. Magí Camps, «¿Martí o Martín de Riquer?»
- La Vanguardia*, 24 de setembre de 2013. Jordi Balló, «La entrevista como conversación».
- La Vanguardia*, 24 de setembre de 2013. Màrius Serra, «Riquer: amor y constancia».
- La razón*, 24 de setembre de 2013. José María Fuster Fabra, «Un sabio ameno».
- La Vanguardia*. «Culturas». 25 de setembre de 2013. José Enrique Ruiz-Domènec, «Riquer en el recuerdo»; Jaume Vallcorba, «Hombre de letras sabio, buen señor y buena persona»; Sergio Vila-Sanjuán, «El último Riquer».
- El País*. «Quadern». 26 de setembre. Jordi Llovet, «Riquer i l'Institut».
- Cuarto poder*. 29 de setembre. Salvador Clotas, «Recordando a Martín de Riquer».
- El temps*, 24 de setembre de 2013. Reproducció de l'entrevista que va fer Lluís Bonada a M. de Riquer, el maig del 2004; entrevista de Lluís Bonada a Lola Badia.
- El País*, 6 d'octubre de 2013. Mario Vargas Llosa, «Entre caballeros andantes y juglares».
- La Vanguardia*. «Culturas», 23 d'octubre de 2013. Jordi Amat, «El yugo y las letras».
- Cahiers de civilisation médiévale*, 56, octubre-desembre 2013. Martin Aurell, «Martín de Riquer (1914-2013)».
- Claves de razón práctica*, 232, 21 de gener de 2014. Carlos García Gual, «Martín de Riquer: humanista jovial y gran filólogo».⁴
1616. *Anuario de literatura comparada*, 3, 2013. Montserrat Cots Vicente, «Martín de Riquer Morera».
- Medioevo Romanzo*, 37, 2013. Alberto Varvaro, «Martín de Riquer (1914-2013)».
- L'Avenç*, 395, novembre 2013. Jordi Galves, «Martí de Riquer: un senyor del temps»; Jordi Puntí, «Riquer i la neu calcigada».
- El Ciervo*, novembre-desembre 2013. Joaquim Parellada, «Martín de Riquer, el positivista mágico».
- Académie Internationale d'Héraldique*, 168, desembre 2013. «In memoriam M. de Riquer».

4. <http://www.elboomeran.com/nuevo-contenido/523/martin-de-riquer-humanista-jovial-y-gran-filologo> [Consulta: 24 de maig de 2015]

- Cálamo*, 62, juliol-desembre 2013, secció monogràfica: «Estudios en homenaje al profesor Martín de Riquer». Dos dels treballs tracten de la figura de l'homenatjat: José Manuel Lucía Mejías, «Martín de Riquer, caballero andante»; Aurelio Vargas Díaz-Toledo, «Martín de Riquer o una vida dedicada a la literatura».
- Studia Lulliana*, 53, 2013. Lola Badia, «Recordatori Martí de Riquer (1914-2013)».
- Rivista Italiana di Studi Catalani*, 3, 2013, Lola Badia, «In memoriam prof. Martí de Riquer (1914-2013)».
- Serra d'or*, 648, febrer 2014. Lola Badia, «Martí de Riquer (1914-2013)».
- Bulletin bibliographique de la Société Rencesvals*, 45, 2013-2014. Carlos Alvar i Anna M. Mussons, «Martín de Riquer (1914-2013)».
- Revue des Langues Romanes*, 118, 2014. Lola Badia, «In memoriam Martin de Riquer».
- Mot so razo*, 13, 2014. Dossier «Homenatge a Martí de Riquer». Carlos Alvar, «Martín de Riquer: profesor y estudioso. Tres calas»; Isabel de Riquer, «Compartint el mateix cendrer: Martí de Riquer i Josep Romeu».
- Magnificat*, 1, 2014. Jaume J. Chiner Gimeno, «A don Martí de Riquer, in memoriam. Joan Roís de Corella, la seua vida i el seu entorn: noves dades per a la història de la cultura en la València del segle XV».⁵
- Summa*. «Tribuna», 4, tardor 2014. Dos dels treballs dedicats a la memòria de M. de Riquer tracten de l'homenatjat: Anna M. Mussons, «Més de setanta anys d'estudis de lírica trobadoresca»;⁶ José Enrique Ruiz-Domènec, «Riquer, en el camino de la caballería»;⁷ i quatre aportacions més de romanistes europeus tracten temes dels que es va ocupar Martí de Riquer.
- Revista de Lenguas y Literaturas catalana, gallega y vasca*, 19, 2014. Albert Hauf, «Martí de Riquer Morera (17-XI-2013)».
- Llengua & Literatura*, 24, 2014. Lola Badia, «In memoriam prof. Martí de Riquer (1914-2013)».

5. <http://ojs.uv.es/index.php/MCLM> [Consulta: 24 de maig de 2015].

6. <http://revistes.ub.edu/index.php/SVMMA/article/download/11225/13942> [Consulta: 24 de maig de 2015].

7. <http://revistes.ub.edu/index.php/SVMMA/article/download/11230/13952> [Consulta: 24 de maig de 2015].